

1. BESEDA

~ BESEDA JE DOGOVORJENO IME / POIMENOVANJE ČESA

- ima dogovorjen pomen
- ima dogovorjeno tvarno stran

~ BESEDOSLOVJE / LEKSIKOLOGIJA : veda, ki obravnava pomen besed

- beseda = leksem
- strokovnjaki, ki razlagajo te besede : SLOVAROPISCI
- veda : SLOVAROPISJE

1.1. POMEN BESED

a) ENOPOMENKE : osnovni pomen, strokovne besede, termini → TERMINOLOGIJA

b) VEČPOMENKE

· POMENOSLOVJE ali SEMANTIKA : razlaga pomena besed

~ BLIZUZOČNICE : besede, ki imajo različen pomen, a podobno tvarno stran
npr. trenerka, trenirka

1.2. FRAZEMI / FRAZELOGEMI / STALNA BESEDNA ZVEZA

a) REKLA : nestavčni frazemi

b) REČENICE : stavčni frazemi (pregovori)

· FRAZELOGIJA : veda, ki preučuje frazeme

· fraze so slogovno zaznamovane, imajo metaforični pomen, vendar jih lahko uporabljamo tudi v uradnih besedilih

· frazemi so zapisani v frazeološkem gnezdu v SSKJ (•)

1.3. POMENSKA RAZMERJA MED BESEDAMI

a) SOPOMENKE ali SINONIMI

- Besede, ki imajo enak ali zelo podoben pomen, a različno tvorno stran ali podobo
- lahko imajo različno slogovno vrednost (zaznamovane - le v določenih okoliščinah, in nezaznamovane (neutraine) - za vse okoliščine)

b) PROTIPOMENKE ali ANTONIMI

- prikazujejo nasprotni pomen

c) NADPOMENKE ali HIPERNIMI : ima širši pomen

č) PODPOMENKE ali HIPONIMI : ima ožji pomen

1.3.1. BESEDNE DRUŽINE

· Razstavljanje besed na „prafaktorje“ ali MORFEME (npr. krič-a-ti, krič-ač...)

do iste OSNOVNE POMENSKE SEŠTAVINE - KOREN (krič)

· Besede z istim korenem oz. iz skupnega korena spadajo v isto besedno družino

1.3.2. TEMATSKO POLJE

· Besede v okviru svojega pomena pripadajo različnim tematskim poljem, ne glede na to, ali imajo isti koren ali ne (npr. stadion, nogometaš, gol...)

1.4. SLOGOVA VREDNOST BESED

· SLOGOVNO NEZAZNAMOVANE
(neutraine)

- splošna raba
- uporaba v vseh besedilih
- poimenujejo predmetnost
- sporočevalca ne razodevajo

npr. pes, obleka, kruh, čevlji, pisati...

· SLOGOVNO ZAZNAMOVANE → NEČUSTVENO
ZAZNAMOVANE

- poimenujejo predmetnost in razodevajo sporočevalca
- uporaba le v nekaterih besedilih
- NAREČNE / POKRAJINSKE
- DRUŽBENO Z!
- slengovske & žargonske b.

ČUSTVENO ZAZNAMOVANE

- ljubkovanice
- olepševalnice
- slabšalnice
- zmerljivke
- kletvice / psovke
- FUNKCIJSKO Z.
- praktično spor. b.
- uradovalne b.
- strokovne b.
- publicistične b.

ČASOVNO Z. - novejša
- starejša

1.5. IZVOR BESED

a) DOMAČE / AVTOHTONE BESEDE

b) PREVZETE / TUJE BESEDE

- SPOSOJENKE → besede, ki se popolnoma prilagodijo SKJ-ju (npr. pica, disko...)
- TUJKE → besede, ki se delno prilagodijo (pregib in izgovorjava po naše, zapis tuji) (npr. renault)

1.6. TVARNA STRAN BESED

- Samoglasnike v besedi izgovarjamo močnejše
- v slovenskem zbornem jeziku poznamo tonemski naglas (^, ostrivec ` , krativec ´)
- besede imajo lahko enega (npr. potica), redkeje več (npr. dva in dvajset) ali nič (in) naglasov
- nenaglašene besede so ponavadi nepregibne besedne vrste
- pomembna je izgovorjava predlogov (Z, zimo, S, seboj → izgovorimo en podaljšan glas)
- neslovenske glasove v tujih, lastnih imenih nadomeščamo s slušno najbližjimi slovenskimi glasovi

1.7. PRAVOPIS (RABA VELIKE ZAČETNICE)

1. PRVA BESEDA V Povedi

- tudi javni napisi, naslovi na poštnih pošiljkah...

2. ZNOTRAJ Povedi:

- na začetku dobesednega navzeka pri premem govoru
- na začetku nesamostojnih povedi, ki so kot ponazarjalno gradivo uporabljene znotraj kake druge povedi (npr. Tudi jaz poznam pregovor Roka roko umije.)

3. SVOJILNI PRIDEVNIK IZ LASTNIH IMEN

- štefanova obleka, Einsteinova teorija (-ov, -ev, -iv, -in...)

4. IZRAZI POSEBNEGA SPOŠTOVANJA

- "za Tvoj čas..." "do vašem uspehu..."

5. LASTNA IMENA

a) OSEBNA LASTNA

- ime in priimek
- psevdonim, vzdevek (Koki, Figi)
- stalni priderok (Ulrik Celjski)
- pravljica imena (Pepelka) (Rdeča kapica, Lepa Vida)
- imena verostovnih in bajstovnih bitij (Apolon, Atah, Zeus...)
- zgodovinska imena (Henrik Osmi, Marija Pomočnica...)
- alegorična posebitev (Sreča, Smrt...)
- imena prebivalcev (Švicar), ljudstev (Rom),

NISO PA LASTNA IMENA:

- nazivi: gospa, doktor/dr., mlajši/ml., sveti/sr...
- poimenovanja po žnikovni, rasni in verski pripadnosti: belec, čmec, musliman
- časovna oznaka: stari Grki, vzhodni Slovani
- pripadniki gibanj: ilirci, zemlji, romarji, socialisti...

b) ZEMLJEPIŠNA L.

1. NASELBINSKA

- imena krajev, mest, vasi, zaselkov
- razen če gre za PREDLOGE (Most na soči) ali SAMOSTALNIKE (mesto, selo, vas, trg)

2. NENASELBINSKA

- imena ulic, trgov, cest, mestnih četrti (Ambrožev trg)
- držav, zveznih d., pokrajin (Bela krajina, Zdr. arab. emir.)
- vodnih tokov, prekopov, slapov, jezer, morij, oceanov (Sava Dolinka, Bohinjsko jezero)
- otokov, otočij, polotokov, rtov in celin (Debeli rtič)
- imena postopij

Pri nenaselbinskih imenih pišemo nepre sestavine z malo začetnico, razen, če niso že same lastno ime → npr. Julijske Alpe

c) STVARNA LASTNA

- imena časopisov, revij, knjig, organizacij, zdravil, ustanov, zavodov, podjetij, kipov, slik, upravno enot, vojaško enot, društvo, lokal, prireditel, znamko

Nepre sestavino pišemo z malo začetnico, če ni sama lastno ime npr. Klinični center lj., Gimnazija Vič

NISO STVARNA IMENA:

- nagrade, priznanja (npr. oskar, murej leta...)
- obdobja (renesansa)
- RAZEN PRI RABI V. Z. POD TOČKO ③: Nobelova nagrada
- zdravil (npr. vzel sem aspirin / vzel sem tableto Aspirin)
- vrsta ustanove:
- odločil se je za študij na filozofski š.
- vpisal se je na anglistiko na F.F.

1.7. PRAVOPIS

1. PISAVA : glasovna (slovenska) besedna (kitajska)
zlogovna (japonska) slikovna (eskimska)
• slovenska pisava = gajica ; prejšnja pisava latinica

2. SKUPAJ IN NARAZEN PISANO

- TVORJENKE : 2 VEZAJEM, če sta besedi v ENAKOVREDNEM razmerju (slovensko-italijanski)
SKUPAJ : če sta besedi v NEENAKOVREDNEM razmerju

- VEZAJ : če je prva sestavina besede črka ali samostojna številka

C-vitamin, 150-letnica, 200-kilogramski, 9-letka

če imata zaporedni besedi EN DEL BESEDE ENAK

zahodno- in južnoslovanski jeziki, 40- do 50-odstotnost, rdeče-rjav (rdeč z rjavimatt. = rdečerjav)

3. GLASOVNE IN PROZODIČNE PRVINE BESEDE

- 26 črk

- 29 glasnikov : 30GLASNIKI (21) : ZVOČNIKI (mlinarjev)] (6) → vstop [M] : nezveneci

NEZVOČNIKI : ZVENEČI (god zbeži + dž)

NEZVENEČI (ta suhi škapec pušča)] (5)

SAMOGLASNIKI (8) i, u, a

ε → široki e o → ozki o

e → ozki e ə → polglasnik o → široki o

- BREZNAGLASNICE / NASLONKE (in, pa, ter, pred, nad, si, ga, je...), ENO in VEČNAGLASNICE

/ → OSTRIVEC : zaznamuje mesto naglasa in dolžino (miza, rúta) pri e in o pa tudi ožino (répa, móka)

\ → KRATIVEC : zaznamuje mesto naglasa in kračino (nič, kùp, pogrèb, nastòp)

^ → STREŠICA : zaznamuje mesto naglasa in dolžino, stoji pa lahko samo nad črkama e in o, kadar zaznamujeta široki e (ε) in široki o (o)
(mêta, ôee)

~ JEZIK

- = sredstvo, s katerim tvorimo (govorimo oz. pišemo) besedila ter sprejemamo in razumemo besedila drugih
= temeljno sredstvo sporazumevanja

• BESEDNI JEZIK

= dogovorjeni sestav besednih znamenj in pravil za tvorjenje ustnih in pisnih besedil

• NEBESEDNI JEZIK (glasnost, hitrost, kretnje...)

BESEDE : zbrane in opisane v slovarjih

SLOVNICA : uči nas tvoriti pravilne bes. zv., poredi, besedila

PRAVORECJE : o govoru, naglaševanju

PRAVOPISJE : pravilno pisanje besed in višjih enot

- MATERNI JEZIK - jezik, ki se ga naučimo kot prvega. Pomemben je za človekov osebni razvoj in razvoj narodne zavesti.
• DRUGI JEZIK ali JEZIK OKOLJA - za predstavnike dveh avtohtonih manjšin
• DRŽAVNI JEZIK in URADNI JEZIK - predstavljata državo kot samostojno in uradovanje v državi poteka v tem jeziku

· SOCIALNE ZVRSTI JEZIKA

= prostorsko oz. interesno pogojene različice jezika

1. KNJIŽNE ZVRSTI

= je ena sama

= skupen jezik za vse Slovence

KNJIŽNI JEZIK

ZBORNI JEZIK

= natančneje predpisana, strojica različica

= kadar pišemo in deklamiramo, citiramo

= učimo se ga v šoli

KNJIŽNI POGOVORNI JEZIK

= sproščena različica

zbornega jezika

= SAMO GOVORIMO

(npr. začnite delat, odgovorte, je bla)

2. NEKNJIŽNE ZVRSTI

= razen v npr. SMS, chat gja NE pišemo

= v govoru se uporabljajo: v določenem delu OKOLJA: PROSTORSKE:

1. NAREČJA (manjše zem. enote)

na SLO okoli 50

7 narečnih skupin:

KOROŠKA PRIMORSKA

ROVARSKA GORENJSKA

DOLENJSKA ŠTAJERSKA

PANONSKA

2. POKRAJINSKI POGOVORNI

po narečnih skupinah

ljudje iz iste pokrajine
"primorščina"

: INTERESNE = rzi. generacijskih, poklicnih itd. skupinah

1. SLENG: jezik ljudi iste generacije (mladih)

2. ŽARGON: jezik ljudi iste stroke (zdravnikov, natakarjev...)

3. ARGO: jezik skrivnih družb

~ NASTANEK SLOVENSKEGA JEZIKA

· PRAJEZIK - INDOEVROPSKI JEZIK

1. KENTUMSKA SKUPINA

(ZAHOD)

· germanski j.

· romanski

· keltski

· grški

2. SATEMSKA SKUPINA

(VZHOD)

· indijski

· slovanski

· armenski

· albanski

· baltski

· iranski

(+ v Evropi razširjena še ugrozijska skupina (Madž., Finska, Estonija, ... + baskovski jezik + turški jezik)

· PRASLOVANŠČINA: razv. med 5. in 7. stol.)

- zaradi seitev razvoj pos. slovanskih jezikov

- v 9. stol. - naseljeni Slovenci

- v 10. stoletju - BRIŽINSKI SPOMENIKI: prvo ohranjeni zapisi v slovenskem jeziku (posebnosti = dvojina)

- v 14. in 15. stol. - STIŠKI, CELOVŠKI ROKOPIS: slov. jezik že takrat razcepljen na narečja

1.8. OBLIKOSLOVJE

1. PREGIBNE BESEDNE VRSTE

1. SAMOSTALNIŠKA BESEDA
  - a) SAMOSTALNIK
  - b) SAMOSTALNIŠKI ZAIEMEK
  - c) POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK

2. PRIDEVNIŠKA BESEDA

- a) PRIDEVNIK
- b) PRIDEVNIŠKI ZAIEMEK
- c) ŠTEVNIK

3. GLAGOL

4. PRISLOV (kraja, časa, načina, vrota)

5. POVEDEK

2. NEPREGIBNE BESEDNE VRSTE

1. PREDLOG
2. VEZNIK
3. MEDMET
4. ČLENEK

1.8.1. SAMOSTALNIŠKA BESEDA

1.8.1.1. SAMOSTALNIK

= besedna vrsta, ki poimenuje imena oseb, živali, rastlin, označuje stvari in pojme

~ OBLIKOVNE ZNAČILNOSTI

1. SPOL: ženski, moški, srednji
2. ŠTEVILO: ednina, dvojina, množina

EDNINSKI SAM.: zaradi pomenstkih lastnosti jih ne moremo šteti, poimenujejo:

- SNOV (moka, mleko, kri, led, kruh...)
- SKUPINO (oprovje, mladina, vodovje...)
- POJEM (žalost, veselje, ljubezen...)

MNOŽINSKI SAM.: možgani, ošpice, sani, jetra, prsi, pljuča, ha

V MNOŽINI so tudi samostalniki v PARU: ušesa me bolijo / v lica si zagorel / roke me bolijo / podpirali so me starši

3. SKLON: IMENOVANIK: Kdo ali kaj (je)?

RODILNIK: Koga ali česa (ni)?

DAJALNIK: Komu ali čemu (daj)?

TOŽILNIK: Koga ali kaj (vidim)?

MESTNIK: O kom / o čem (govorim)?

ORODNIK: S kom / s čim (se družim)?

4. SKLANJATEV

4.1. MOŠKE SKLANJATVE

~ PRVA M. SKL. → IMENOVANIK-Ø
→ RODILNIK -a

• POSEBNOSTI:

- pri samostalnikih, ki se končujejo z c, č, ž, š, j (cele češnje že se je) dobimo namesto -Ø → -e

stic → s sticem

nož → z nožem

- nekateri imajo v imenovaniku končnico -Ø ali -e (avto, finale)

- končnica -R se v rodilniku podaljša

z -J → kolesar -ja

- rodilnik ed. -u namesto -a (gradu)

- samostalniki, ki poimenujejo bitja imajo v tožilniku -a namesto -Ø (našee je brata)

LAHKO SKLANJAMO TUDI PO 1. M. SKLANJATVI

~ DRUGA M. SKL

→ IMENOVANIK -a

→ RODILNIK -e

- naglasni tip se ne spreminja

- vojuoda, strojuodja

~ TRETJA M. SKL.

→ KRATICE -Ø

NUK, NBA, THC

- podaljšana osnova z: J
ati -otija

s: T

Cene - Ceneta

z: n

nagelj - nageljna

- k → -c (imen. mn.: otroci

~ mestnik dv. ž mn. - otrocih

NAGLASNI TIP:

• nepremični → korak, koraka

• premični na osnovi → medved

medveda

• mešani → sneg, sarga

• končniški → pes, psa, psu

4.2. ŽENSKA SKLANJATEV

~ PRVA ŽENSKA SKLANJATEV

→ IMENOVALNIK - a

→ RODILNIK - e

· POSEBNOSTI

1. Mati (mati / matere / materi / mater / o materi / z materjo)
Hči (hči / hčere / hčeri / hčer / o hčeri / s hčerjo)

2. Osnova se podaljša z -j
cerkev - cerkvijo, žetev - žetvijo

3. V osnovi se izpusti polglasnik
bukev - bukvijo
breskev - breskre

4. V osnovi se vrine -e ali -i
vojnja - vojnij } → PREGLAS
ladja - ladiž }

· NAGLASNI TIPI - vsi 4-je

~ DRUGA ŽENSKA SKL.

→ IMENOVALNIK - ∅

→ RODILNIK - i

· POSEBNOSTI

- bolezen → bolezni

- kri → končnica IM. - e

- pesem - OR. ed

DAJ. dv. in mn.

~ TRETJA ŽENSKA SKL.

→ RODILNIK EDNINE - ∅

· domača ženska lastna
in občna imena

→ babi, Mici, mami

· prezeta ženska imena

→ Ingrid

4.3. SREDNJA SKLANJATEV

→ RODILNIK - a

· POSEBNOSTI :

- osnova se konča na C, Č, Ž, Š, J

imajo v končnicah - e namesto - o

(polje, sonce) → PREGLAS

- osnova se podaljša s : T → teteta

→ s s → kolesa
z N → bremena

- vrine se - E : oken

- vrine se - I : naselij

1.8.1.2. POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK

· prvotni pridevniki (dežurni zdravnik), zaradi izpuščenega samostalnika (zdravnik) dobijo vrednost samostalniških besed, ohranijo pa pridevniško sklanjatev.

pr. obiskal me je dežurni. Nikjer ni bilo videti dežurnega.

1.8.1.3. SAMOSTALNIŠKI ZAIMEK

= besede, ki posredno poimenujejo bitja, stvari ali pojme

1. OBLIKOVNE LASTNOSTI : vrsta, spol, sklan, število, oblika : NAGLASNA (tebe)
NASLONSKA (te)

2. VRSTE :

◦ OSEBNI ZAIMEK - izraža slovnično osebo = jaz, ti, on

- imajo obliko

- v stavku imajo predvsem vlogo osebkov ali predmeta

◦ POVRATNO OSEBNI ZAIMEK : SEBE, SE oz. tisti, ki ga lahko zamenjamo z SEBE/SEBI

(npr. Peter se hvale pred babico / Ana se smeji klovnem //)

◦ NEOSEBNI ZAIMEK - ne izraža slovnične osebe

◦ VPRAŠALNI - KDO, KA J ?

◦ OZIRALNI - KDOR, KAR ? (opisno predstavimo → BRALEC = KDOR BERE)

◦ NEDOLOČNI - NEKDO, NEKAJ (nemoremo/nočemo neposredno imenovati)

◦ NIKALNI - NIHČE, NIČ (neobstoj osebe itd.)

◦ POLJUBNOSTNI - KDO, KA J (oglasovno skoraj kot vprašalni - z njimi izražamo pobjubnega člarka oz. stvar - Ti bo že kdo pomagal.)

1. 8. 2. NEPREGIBNE BESEDNE VRSTE

1. PRISLOV

1. OBLIKOSLOVNE ZNAČILNOSTI:

- VRSTA: KRAJA: KAM? KJE? (tam, doma)
- ČASA: KDAJ? KOLIKO ČASA? (ujutroj, pozno)
- NAČINA: KAKO? (lepo, dolgočasno)
- VZROKA: ZAKAJ? (zaradi, zato)
- NEPOSREDNI (domov, v kimo)
- POSREDNI (kam, kamor, nekam, tja, nikamor)
- V STAVKU = PRISLOVNO DOLOČILO

2. PREDLOG

= besede, ki poimenujejo neenakovredna razmerja med besednimi zvezami in vplivajo na sklonsko obliko izraza za seboj

- NE DOLOČAMO OBLIKOSLOVNIH ZNAČILNOSTI
- PREDLOG + SAMOSTOJNA POLNOPOMENSKA BESEDA = PREDLOŽNA ZVEZA
- VRSTA: PRAVI PREDLOGI: na, v, iz
- NEPRAVI PREDLOGI (predlog z NAJMANJ 2 ZLOGOMA + SAM. V RODILNIKU)
(npr. blizu hiše, okoli stavbe...)
- RAZMERJE: PROSTORSKO (KJE? KAM?)
pri sosedu, k mami, pred hišo
- ČASOVNO (KDAJ?) ob tleh, do poldneva
- NAČINOVNO (KAKO?) Plavati po žabje
- VZROČNO (ZAKAJ?) zaradi ainja.

• PISAVA:

1. na → z / s   3. s → nezvenceni glasovi (t, s, š, h, k, g, c, p, č)
v → iz   z → zvenceni glasovi
2. k → vsi ostali
h → k, g

3. VEZNIK

= poimenuje logična razmerja med prvinami predmetnosti

= NE VPLIVA na obliko besede za seboj

• NE DOLOČAMO OBLIKOSLOVNIH ZNAČILNOSTI

• VRSTA: PRIREDNI (enakovredno razmerje): IN, PA, TEMVEČ, ZATO, ALI...

PODREDNI (neenakovredno razmerje): DA, KER, KI...

in

ENODELNI

DVODELNI / VEČBESEDNI: Za nasvet ni vprašala niti mene niti tebe.

Petra ni poklicala kjub temu da sem jo prosil.

in pa / in ker

• PISAVA: kjub temu da (NIVEJICE)

kjub temu, da

med večbesednimi veziki ni vezje

4. ČLENEK

= besede, ki poimenujejo: • sporočevalčeva presoja stramosti (npr. le, še, tik)

- večjo ali manjšo stopnjo njegovega prepričanja o čem (npr. morda, zares, zagotovo)
- njegovo pritrdjevanje (npr. da), zanikanje (npr. ne)
- ali vpraševanje (npr. ali)

• beseda, ki je na nek način vringina, nepotrebna, nekaj, kar lahko izpustiš, mašilo

5. MEDMET

- = neposredno izraža sporočevalčev doživljanje stvarnosti
- VRSTA: RAZPOLOŽENJSKI - juhej, joj, au, juhuuu
- POSNEMOVALNI - čivčiv, hohov, čog, bum, tresk
- VELELNI - hop, pst

1.9. VEDE, KI PREUČUJEJO BESEDE

- BESEDOSLOVJE - veda, ki se ukvarja z besedami
- POMENOSLOVJE (SEMANTIKA) - se ukvarja s pomenom besed, zanimajo pa ga tudi pomenska razmerja med besedami
- STILISTIKA - raziskuje slogovno vrednost besed (slogovno zanimovane ali ne, arhaične, pogovorne...)
- ETIMOLOGIJA - raziskuje izvor besed, razlagajo izvor besed
- BESEDOTVORJE - se ukvarja s tem, kako delamo nove besede (tvorjenke) in kako jih razumemo
- PRAVOREČJE - išče, ugotavlja in prepisuje najboljši stalni način izgovarjanja (knjižnih) besed in njihovih oblik
- PRAVOPISJE - predpisuje stalni najboljši način zapisovanja besed, besednih zvez
- OBLIKOSLOVJE - preučuje slovnično pomembne oblikovne lastnosti besedilnih vrst
- FRAZELOGIJA - raziskuje stalne besedne zveze oz. frazeme
- TERMINOLOGIJA - raziskuje strokovne izraze

1.10. JEZIKOVNI PRIROČNIKI

- ~ vsebujejo splošne podatke o besedah
- ~ Jože Toporišič: Slovenska slovnica (1976), prenovljena 2002
- ~ SLOVAR = jezikovni priročnik, v katerem so besede katerega jezika popisane po abecedi
- VRSTE: ENOJEZIČNI (slovenski) ali VEČJEZIČNI (slovensko-španski)

- dobi se lahko —————
- SPOŠNI (SSKJ...)
  - POSEBNI: 1. TEMATSKI: • PRAVOPISNI SLOVAR
  - ETIMOLOŠKI (izvor besed)
  - FRAZEOLŠKI
  - ODZADNJI (ž-a: za razis. tvorjenk)
  - SLOVARTUJK
  - SOPOMENSKI
  - PROTIPOMENSKI
  - KRATIČNI
  - VEZLJIVOSTNI
- nimamo Slovenci
- 2. TERMINOLOŠKI (strokovno izraze)

~ KALK - DOBESEDNI PREVOD

~ UPORABA SLOVARJA

- OPISANA BESEDA: IZTOČNICA: osnovni pomen
- dvojnina oblika (zmāj / zmāj)
- opr. z naglasnim znamenjem.

• GLAVA: 1. GESLO 2. SKL. EDNINE 3. IZGOVORJAVNA 4. SL.

4. SLOVNICNI KVALIFIKATOR: kako se glede na slovnico določa beseda

- vedno v majhn. tisku

• ZAGLAVJE: podatki o naglasnikih in oblikovnih posebnostih

• POMENSKI DEL: razlaga pomenov

ponazarjouno gradivo

terminološko gnezdo

frazeološko gnezdo (frazeme z iztočnico)

• SLOGOVNI KVALIFIKATOR: pag., strok., publ....

(če jih ni je beseda splošno uporabna)

- / → podpomen glavnega pomena // → podpomen
- : → za dvojičjem sledi konkreten primer razlaga podpomeno
- ; → naštevajo več konkretnih primerov

zmāj in zmāj zmāja m(ā; ä á) 1. v pravljicah hudobna krilata žival z eno ali več glavami, levjimi kremplji in kačjim repom, ki navadno bruha ogenj; zmaj čuva grad; odsekati zmaju glavo; pastir je premagal zmaja; strašen, velik zmaj; rjove kot zmaj / dvoglavni zmaj 2. kip ali podoba, ki predstavlja tako žival: na mostni ograji so zmaji; slika svetega Jurija z zmajem 3. igrača iz lesenega okvira, na katerega je napet papir, za spuščanje po zraku: zmaj dobro leti; delati, spuščati zmaje; igrati se z zmajem; pisan, velik zmaj / papirnati zmaj 4. ekspr. človek, zlasti ženska, ki silovito napada, navadno z besedami: njegova žena je zmaj; kako si se mogel poročiti s tem zmajem / kdaj bo stari zmaj sklical sestanek sef 5. ekspr. neugnan, zelo živahen otrok: naš mali zmaj je šel spat; kdo bo krotil tega zmaja 6. sport. naprava s krili za letenje, spuščanje po zraku, navadno s hrba v dolino: nad mestom kroži zmaj; leteti z zmajem / letalni zmaj • ekspr. stanovajska stiska je stoglavni zmaj zelo huda, neprijetna stvar; publ. njihova vojska je papirnat zmaj nestvarna, navidezna nevarnost; knjiž. peklenski zmaj hudič • obl. ljubljanski zmaj najvišje priznanje na jugoslovanskem sejmu mode v Ljubljani; zool. letéči zmaj kuščar, ki živi v jugovzhodni Aziji, Indiji in Avstraliji in ima med sprednjimi in zadnjimi nogami kožno gubo za letenje, Draco volans; morski zmaji majhne morske ribe s strupenimi žlezami ob bodicah prve hrbtne plavuti, Trachinidae

1.8.2. PRIDEVNIŠKA BESEDA

= besede, ki poimenujejo lastnosti, vrsto, svojino ali količino prvin stvarnosti

1. OBUKOVNE ZNAČILNOSTI

- SPOL - v spolu se uzimajo s samostalnimi besedami, ki jih pomensko določajo
- ŠTEVILO - prilagodi jo sam. b.
- SKLON
- NAVEZOVALNOST - večkrat ponovljeni samostalnik v besedi zamenja posamostajni pridevnik.
(pr. Najprej bomo obiskali kraški svet, nato pa panonski svet / nato pa panonskega)
- V stavku niso samostojni stavčni členi temveč nastopajo v vlogi (najpogostejše) LEVEGA PRILASTKA.

2. VRSTE

1. PRIDEVNIK

= neposredno poimenujejo lastnost, vrsto ali pripadnost prvine predmetnosti

• OBUKOSLOVNE ZNAČILNOSTI:

- VRSTA: • LASTNOSTNI - KAKŠEN? (barva, oblika, mera, snovnost, presoja kakovosti, starje...)
- VRSTNI - KATERI? (vrša v skupino enakih, podobnih, sorodnih prvin)
- SVOJILNI - ČIGAV? (pripadnost prvine posameznemu bitju - osebi)
- KOLIČINSKI - KOLIKO?

- SPOL (m, ž, sr)

- ŠTEVILO (ed, dv, mn)

- SKLON

- NAVEZOVALNOST

- STOPNJA (lastnostni): osnovnik (lep)
primernik (lepši)
presčnik (najlepši) } OBRAZILA

• TRISTOPENJSKO STOPNJEVANJE

• STOPNJEVANJE Z OBRAZILI (dober, boljši, najboljši)

• STOPNJEVANJE S PRISLOVOM (rdeč, bolj rdeč, najbolj rdeč)

• DVOSTOPENJSKO STOPNJEVANJE

OSNOVNIK, ELATIV (+ obrazilo: PRE)

lep, prelep

- OBLIKA:

• DOLOČNA (KATERI?) - Veliki Atlas slovenije

• NEDOLOČNA (KAKŠEN?) - Velik otrok

2. ŠTEVNIK

= z njimi neposredno poimenujemo količino ali položaj prvine v vrsti oz. skupini

• OBUKOSLOVNE ZNAČILNOSTI

- VRSTA: • GLAVNI (KOLIKO?)

• VRSTILNI (KATERI?)

• LOČILNI - količina prvin (troje oken, dvoje ljudi)

• MNOŽILNI - količina delov prvin (trojna okna, iz 3eh delov)

- PISAVA: GLAVNI: SKUPAJ pišemo: od 1 - 99 (trijpetdeset) in STOTICE (tristo)

Zneske na čekih

NARAZEN: dva tisoč petsto dvainštrideset

VRSTILNI: VEDNO SKUPAJ

3. PRIDEVNIŠKI ZAI MEK

= pridevniške besede, ki posredno poimenujejo lastnost, vrsto, svojino, količino

• OSEBNI → izražajo slovnico osebo

→ moj / najin / naš

→ tvoj / vajin / vaš ... → SVOJILNI ZAI MEK

• njegov / njen / njen ... → POVRATNO SVOJILNI ZAI MEK

• NEOSEBNI → ne izražajo slovnico osebo

tak, ta / listi / oni ... → KAZALNI ZAI MEK

	I. KAKOVOSTNI	II. VRSTNI	III. SVOJILNI	IV. KOLIČINSKI
<u>NEOSEBNI</u>				
VPRAŠALNI	kakšen	kateri	čigav	koliko
OZIRALNI	kakršen	kateri (ki)	čigar	kolikor
NEDOLOČNI	nekak(šen)	nelci (en)	nekoga	nekoliko
POLJUBNOSTNI	kak(šen)	kateri	čigav	koliko (kaj)
NIKALNI	nikakršen	noben	nikogar	nič, noben
KAZALNI	tak(šen)	ta	tega	toliko

<u>OSEBNI</u>				
MNOGOSTNI	marsikakšen	marsikateri	marsičigav	precej, mnogo
OZIRALNOPOLJUBN.	kakršen (kdi)	kateri kdi	čigar kdi	kolikor kdi
TOTALNI / CELOSTNI	vsakršen	vsak	vsakogar	ves, oba
DRUGOSTNI	drugičen	drug	drugoga	ne tako
ISTOSTNI	enak	isti	istega	enako

(+ SVOJILNI ≠ POVRATNOSTV.)

1.8.3. GLAGOL

= beseda, s katero poimenujemo dejanje, dogajanje, zaznavanje, stanje

• POMEN: POLNOPOMENSKI (hodim, jem, tečem)

NEPOLNOPOMENSKI:

• FAZNI (v dogajanju): nadaljujem, začnem, končam

• NAKLONSKI (razmerje do časa): moram, hočem, želim

• GLAGOL BITI (kot obstajati, nahajati se, NE kot potekati (npr. Predavanje je v pitličju //))

• OBLIKOSLOVNE ZNAČILNOSTI

• SPOL (1., 2., 3.)

• ŠTEVILO (ed., dv., mn.)

• ČAS (sed., pret., prih.)

• GLAGOLSKI VID: DOVRŠNI GLAGOLI = izražajo dejanje z OMEJENIM trajanjem (npr. zaplesati, prebrati, pripejati)

NEDOVRŠNI GLAGOLI = neomejeno trajanje (npr. brati, skakati, jesti)

• VEZLJIVOST = lastnost glagolov, da predvidevajo ob sebi določena dopolnila (gl. NESTI → predvideva, da povemo kdo, komu in kaj nese)

• GLAGOLSKA OBUKA: NEOSEBNE: nedoločnik (npr. reči)

namenilnik (npr. delat, strič) (glagoli premikanja)

opisni delovnik - l (npr. znal)

trpnik (delovnik na -n) (npr. pohvaljen)

OSEBNE = izražajo osebe, števila, naklon in nekatere čas

• GLAGOLSKI NAKLON: POVEDNIK (bo prišel)

VELELNİK (pokučite)

POGOJNIK (bi brali)

• GLAGOLSKI NAČIN: TRPNI / PASIV: učence je bil pohvaljen

TVORNI / AKTIV: učitelj je pohvalil učence.

• V STAVKU = STAVČNI ČLEN: POVEDEK

2. SKLADNJA

1. **POVED** : vsako najmanjše zaključeno sporočilo, ki se začne z veliko začetnico in konča s končnim ločilom (. ! ? ...)

2. **STAVEK** : besede, zbrane okoli osebne gramatične oblike

3. STAVČNI ČLENI

1. OSEBEK	}	osnovni stavčni členi
2. POVEDEK		
3. PREDMET		
4. PRISLOVNA DOLOČILA		
5. POVEDKOVO DOLOČILO	}	dopolnjevalni stavčni členi
6. POVEDKOV PRILASTEK		
7. PRILASTEK		

3.1. OSEBEK

1. KDO ALI KAJ + POVEDEK

2. _____

3. Osebek zahteva 1. SKLON => IMENOVANLIK

3 IZJEME, ko je osebek v RODILNIKU

a) Nikogar ni bilo na dvorišču.

↳ POLNOPOMENSKI GLAGOL BITI zahteva osebek v RODILNIKU

b) Spet nam je zmanjkalo sladkorja.

↳ „ZMANJKATI“ zahteva ob sebi osebek v RODILNIKU

c) Nekaj dijakov je obiskalo murej.

↳ če ima zraven KOLIČINSKE IZRAZE (nekaj, malo, velik, noben...)

(npr. pet hrušk)

4. OBLIKA / SESTAVA OSEBKA

→ GOLI OSEBEK

→ ZLOŽENI OSEBEK : PODREDNO : Časa za zunajšolsko dejavnost mi je vedno primanjkovalo.

JEDRO + PRILASTEK

=

: To leto je bilo zame uspešno.

ZLOŽENI OSEBEK

→ podredno zložen

stavčni člen zaradi

prilastka

Večina ptic je aktivnih zjutraj.

sem spadajo še darila za poslovne partnerje.

PRIREDNO : Gospod in gospa Novak.

→ Po PRILASTKU se vprašamo KAKŠEN, KATERI, ČIGAV, KOLIKO

· podčrtujemo s .....

· v naši slovnici so levi prilastki vedno UJEMALNI, desni neujemalni

[vpliv tujih jezikov : lučka sladolead, viki krema]

· Janez Novak → PRILASTEK

↳ JEDRO = vedno ime, ker je bolj splošno

→ v stavku je lahko samo 1 OSEBEK !

Stavek ima lahko samo en osebek, poznamo pa t.i. BREZOSEBNE GLAGOLE → vremenski pojavi (sneži, dežuje...)

3.2. POVEDEK

1. KDO KAJ DELA, KAJ SE ZGODI, DOGAJA

2. ~~~~~

3. ZGRADBA / SESTAVA OSEBKA

a) GOLI POVEDEK (POLNOPOMENSKA BESEDA)

b) ZLOŽENI POVEDEK (POLNOPOMENSKA BESEDA + OSEBNA GLAGOLSKA OBUKA)

↳ POVEDKOVO DOLOČILO

↳ POVEDKOV PRILASTEK

~ POVEDKOVO DOLOČILO ⇒ vedno POLNOPOMENSKA BESEDA (sam., prid., v imenovalniku, nedoločniku ali namenilniku)

~~~~~ + VEZ ⇒ vedno OSEBNA GLAGOLSKA OBUKA POMENSKO NEPOPOLNEGA GL.
= POVEDEK

- glagol BITI ali POSTATI
- NAKLONSKI glagoli - morati, hoteti, želeli, smeti, moči
- FAZNI glagoli - končati, začeti

→ Mama je kuharica.

→ Mama je pridna.

→ Smem zdaj oditi?
↳ gl. v nedoločniku

! IZJEMA → Učenci so na vlaku.

POLNOPOMENSKI glagol v pomenu "nahačati se"

→ Vodstvo podjetja se je odločilo odstopiti.

NEDOLOČNIK LAHKO SPREMENIMO V ODVISNIK, zato ni povedkovo določilo.

~ POVEDKOV PRILASTEK

1. Miha je jeno pozdravil.
p.d.n.

Miha je jeno pozdravil. → KAKŠEN JE POZDRAVIL?

• Stoji ob POMENSKO POPOLNEM GLAGOLU

Šef je nezadovoljen ustovil.

3.3. PREDMET

1. ~~~~~

2. KOGA ALI ČESA

KOMU ALI ČEMU

KOGA ALI KAJ

O KOM ALI ČIM

S KOM ALI ČIM

+ POVEDEK

3. ZGRADBA / SESTAVA : GOLI PREDMET (polnopomenska beseda)

ZLOŽENI PREDMET (s prilastkom)

PRIREDNO : z mamom in očetom

PODREDNO : s prijazno mamom

3.4. PRISLOVNA DOLOČILA

1. VRSTA : KRAJA

ČASA

NAČINA

VZROKA

} jedro je vedno na levi

} jedro je vedno na desni

→ ni pravila

lahko jih je VEČ v stavku!

2. ZGRADBA / SESTAVA

a) GOLI

b) ZLOŽENO : PRIREDNO

PODREDNO (zgodaj zjutraj, tam daj, res rebo)

b) PODREDJE (S...S)

→ SOREDJE : Helenol, pridi nazaj!

→ NAVEDNI : glavni - osnovni

→ PODREDNI : DOPOLNJEVALNI + ODVISNIK

↳ razširjeni stavčni člen z osebno glagolsko obliko

VRSTA ODVISNIKA	TIPICNA VPRAŠALNICA (kot za stavčne člene)	TIPICNI VEZNIKI (ki uvajajo odvisnik)	PRIMER
<u>OSEBKOV</u>	Kdo ali kaj + nadredni stavek	kdor, kar, da, kaj, če, koliko	Kdor veliko bere, veliko ve. Zdi se mi, da je tvoja domneva pravilna.
<u>PREDMETNI</u>	Koga ali česa? Komu ali čemu? Koga ali kaj? O kom ali o čem? S kom ali s čim? + nadredni stavek	kar, koga, kaj, da če, kako, koliko	Oče je sporočil, da je Tone bolan. Kar si obljubil, moraš tudi izpolniti.
<u>KRAJEVNI</u> ////////	Kje? Kam? Kod? Od kod? Do kod? + nadredni stavek	kjer, kamor, koder, kjer koli	Kjer se križajo ceste, so zgradili krožišče.
<u>ČASOVNI</u> ////////	Kdaj? Od kdaj? Do kdaj? + nadredni stavek	ko, kadar, dokler, odkar, potem ko, medtem ko, brž ko, prej ko	Ko je čas kosila, si oddahnemo.
<u>VZROČNI</u> ////////	Zakaj + nadredni stavek?	ker, da	Spekla bo palačinke, ker jih imajo otroci zelo radi.
<u>NAMERNI</u> ////////	Čemu + nadredni stavek?	da, da bi	Spekla bo palačinke, da bo z njimi razveselila otroke.
<u>POGOJNI</u> ////////	Pod katerim pogojem + nadredni stavek?	če, ko bi	Če bi pogledal v pravopis, bi vsa krajevna imena zapisal pravilno.
<u>DOPUSTNI</u> ////////	Kljub čemu + nadredni stavek?	četudi, čeprav, dasiravno	Čeprav sem poznala odgovore na vsa učiteljeva vprašanja, sem molčala.
<u>NAČINOVNI</u> ////////	Kako + nadredni stavek?	da, ne da, ko, kakor, kot, namesto da, tako da, čim, kolikor	Gledala me je, kot da me ni. Ne da bi ga odprl, je pismo vrgel proč.
<u>PRILASTKOV</u>	Kakšen? Kateri? Čigav? + nadredni stavek	ki, kateri, čigar, da <i>način</i>	Sanje, ki so jih mati sanjali prejšnjo noč, so se uresničile.

3.2. SKLADNJA (S - struktura)

→ Ko je Ana leta 1949 umrla, so njenega moža aretirali. (2) $\frac{S}{S}$

→ Prvo desetletje med obema vojnama je zaznamovalo ekspressionizem, v katerem je najpomembnejši pesnik Kosovec, ki je pesnik Krasa. (3) $\frac{S}{S/S}$

→ Čeprav se je v začetku 20. stoletja najbolj uveljavila četverica moderne, so ustvarjali še vedno avtorji realizma, ki so bili predvsem pisatelji. (3) $\frac{S}{S/S/S}$

→ Upam, da ste zdravi in da nas boste obiskali. (3) $\frac{S}{S/S+S}$

→ Ekipa, ki je spremljala kolesarja, je počakala na ciju. $\frac{S}{2/S/S}$

3.3. VRSTE SLOVNIČNEGA POVEZOVANJA

~ NANAŠALNICA = A. Gradnik

~ NAVEZNIK :

a) S PONOVI TVIJO : A. Gradnik

b) DELNA PONOVI TEV : Gradnik

c) PARAFRAZA : Pesnik ljubezni in smrti
slaviti vojak, pesnik Goriških
pesnik med moderno

č) NAD / PODPOMENKA : pesnik, literat, književnik

d) POZAIMLJANJE : mu, njegovih

e) Z OSEBNO GL. OBLIKO : Rodil se je (slovnično navezovanje)

f) SOPOMENKA : Poet

4. BESEDOTVORJE

4.1. NAČINI TVORJENJA BESED

- IZPELJEVANJE ; IZPELJANKE
  - SESTAVLJANJE ; SESTAVLJANKE
  - ZLAGANJE ; ZLOŽENKE
  - SKLAPLJANJE ; SKLOPI
- } TVORJENKE

• KRNI TEV : Valentin → Tinček → majhnost, ljubkost (Tine)

• KRNI TEV + IZPELJAVA : Akademski pevski zbor : APZ

• KRNI TEV + SKLAPLJANJE

4.2. JEDRA SKLADENJSKE POSTAVE

→ ABSTRAKTNO JEDRO

- za bitje : ta, ki, kdor
- za stvar : to (kar)
- za napravo : to (s čimer)
- za prostor : to, tam (kjer)
- za dejanje : to da
- za način : tako / da
- za lastnost : tak, dol

→ KONKRETNO JEDRO

- zdravnik za zobe
- beton z železom
- lomilec ledu
- prostor pod streho
- dati oceno
- najbolj lepo
- preveč lep

a) IZPELJEVANJE (+ PRIPONA)

1. ta, ki pleše
  2. pleše
  3. ples
  4. -alec
  5. plesalec
- ↑ besedotvorno obratilo na desni

c) ZLAGANJE (+ MEDPONA +)

1. to, s čimer se trebi zobe
2. trebi, zobe
3. treb-, zob
4. -ec, -o → medpona
5. zob-+-o-+-treb-+-ec
6. zobotrebec

b) SESTAVLJANJE (PREDPONA +)

1. umesni naslov
  2. naslov -
  3. med -
  4. med-+-naslov
  5. mednaslov
- ↑ bes. obr. na levi

č) SKLAPLJANJE

- = večdelna besedotvorna podstava, brez glasovnega obratila
1. se ve da → sereda
  2. pet in dvajset → petindvajset

4.3. MORFEMSKI ŠIV

• MORFEM = najdaljši del besede s predmetnim ali slovnničnim pomenom

npr: MIZA

→ SLOVNIČNI MORFEM

→ PREDMETNO-POMENSKI MORFEM = KOREN

• v besedotvorju je morfološki šiv med besedotvorno podstavo in doravnalom

1. podstreh - + - je : PODSTREŠJE

2. podnog - je - : PODNOŽJE

3. mlek - en : MLEČEN

4. anglež - + - ki : ANGLEŠKI

5. prah - + - en : PRAŠEN

6. bliz - + - ina : BUŽINA

1. DIVNOŽEC : dv - + - o - + - nog - + - ec

2. VIŠINA : vis - + - ina

3. VERIŽICA : verig - + - ica

4. SNEŽITI : sneg - + - iti

5. REČNI : rek - + - ni

6. BELOUŠKA : bel - + - o - + - uh - + - ka

BESEDILNE VRSTE

1. UMETNOSTNA (tvorčevo doživljanje, neprav svet, nenavadne oblike, zrcle)
NEUMETNOSTNA (prikaz bitij, pojavov iz resnične stvarnosti)
2. GLEDE NA NAMEN : PRIKAZOVALNA BESEDILA (NEUMETNOSTNA) (prikaz izbrane prvine ali izsek stvarnosti)
VREDNOTENJSKA (izreka svoje mnenje)
ZAGOTOVLJALNA (želi, da bi mu nekaj verjel)
POIZVEDOVALNA (želi podatke)
POZIVNA (ukaz, zapored, prepored, nasvet, navodilo, besedilo prop.)
POVEZOVALNA (navezal ali ohranil osebni stik (zahvala, voščilo, čestitka...))
IZVRŠILNA (povzroči spremembo v družbeni stvarnosti - odločba, oporoka...)
3. GLEDE NA TEMO : OBVEŠČEVALNA (urnik, jedilni list, vozni red...)
OPISOVALNA (naštete lastnosti, sestava, delovanje...)
PRIPOVEDOVALNA
RAZLAGALNA
UTEMELJEVALNA
4. SUBJEKTIVNA (razodeva svoje mnenje) in OBJEKTIVNA (stvari resnični podatki)
5. GLEDE NA DRUŽBENO VLOGO SPOROČEVALCA :
PRAKTIČNOSPORAUMEVALNA (tvorimo kot zasebniki tj. sorodniki, znanci, sosede, prijatelji)
URADOVALNA (tvorimo v poslovni / uradovadni vlogi - kot ponudniki storitev ali uporabniki)
STROKOVNA (tvorimo v poklicni vlogi (rezana na stroko))
PUBLICISTIČNA (tvorimo v javni vlogi - poročevalci, novinarji, namenjena široki javnosti)
6. ENOGOVORNA - sporočevalec pričakuje naslovnikov odziv na svoje besedilo / se sam odziva
DVOGOVORNA - spodbuja k odzivu in se odziva na prejšnje besedilo
7. ZASEBNA - namenjena izbranemu posamezniku ali skupini (npr. družina)
JAVNA - tvorjena za javnost
8. URADNA - družbeno neenakovredna sporočevalec in naslovnik
NEURADNA - namenjena družbeno enakovrednemu naslovniku
9. GOVORJENA - če ni strogo citirano, je večinoma precej spontano in prilagojeno odzivom
ZAPISANA - navadno v knjižnem jeziku

VRSTE BESEDIL	MERILO DELITVE
umetnostna in neumetnostna besedila	• preverljivost podatkov • praktičen namen • posebna oblikovanost
prikazovalna, vrednotenjska, zagotavljalna, poizvedovalna, pozivna, povezovalna in izvršilna besedila	• sporočevalčev namen
obveščevalna, opisovalna, pripovedovalna, razlagalna in utemeljevalna besedila	• način razvijanja teme
subjektivna in objektivna besedila	• razodevanje sporočevalca
praktičnosporazumevalna, uradovalna, strokovna in publicistična besedila	• družbena vloga sporočevalca
dvogovorna in enogovorna besedila	• menjava dveh sporočevalcev
zasebna in javna besedila	• izbran krog naslovnikov
uradna in neuradna besedila	• družbeno razmerje med sporočevalcem in naslovnikom
govorjena in zapisana besedila	• prenosnik

DVOGOVORNA BESEDILA

1. RAZISKOVALNI POGOVOR (INTERVJU)
2. POGAJALNI POGOVOR
3. PREPRIČEVALNI POGOVOR
4. URADNI DOPIS
5. OKROGLA MIZA

ENOGOVORNA BESEDILA

1. PREDSTAVITEV OSEBE
2. OZNAKA OSEBE
3. PREDSTAVITEV KRAJA
4. OPIS POSTOPKA
5. OPIS NAPRAVE
6. BESEDILO EKONOMSKE PROPAGANDE
7. REFERAT
8. POROČILO
9. REPORTAŽA
10. ŽIVLJENJEPIŠ
11. JAVNO OBVESTILO
12. URADNO POTRDILO, POOBLASTILO, IZJAVA
13. POLJUDNOZNANSTVENI ČLANEK
14. SEMINARSKA NALOGA
15. KOMENTAR
16. ESEJ
17. ZNANSTVENI ČLANEK
18. PREDAVANJE
19. ZAPISNIK
20. ZAKON IN STATUT
21. ODLOČBA
22. BESEDILO POLITIČNE PROPAGANDE

DVOGOVORNA BESEDILA

1. POGOVORI

- sestojijo iz POBUDNIH in ODZIVNIH replik
- glede na družbeno enakost sogovorcev so lahko URADNI ali NEURADNI

1.1. RAZISKOVALNI POGOVOR - INTERVJU

- javno besedilo in priljubljena novinarska vrsta
- OSEBNOSTNI : zanimiva oseba za širšo javnost
- TEMATSKI : izpostavlja družbeno zanimivo temo
objava v različnih medijih
- uvodni del - SINOPSIS : napore osebo / temo pogovora
- vprašanja (10%) in odgovori

1.2. POGAJALNI POGOVOR

- kadar sogovorci usklajujeta svoji mnenji
- če se pri tem prilagodita, lahko skleneta dogovor / sporazum
- pomembni so jasni, na vljuden način predstavljeni argumenti
- neuradne ali uradne okoliščine - sprejeti dogovor se zapiše in podpiše
- uporablja se v vsakdanjem življenju
- če do sporazuma ne pride, je pogajanje neuspešno

1.3. PREPRIČEVALNI POGOVOR

- poziv → nasprotovanje → dejstva (podkrepijo) → prepričevanje
- javni / zasebni pogovori
- uradni / neuradni
- neposredno / posredno sporočanje poziva (velelo / vprašano)
- prepričevalni pogovor v javnosti → debata

2. DOPISI

1. URADNI (PRITOŽBA, PRIJAVA, PROŠNJA)

- pozivamo javne ustanove, da delujejo v našo korist
- prepričujemo s preverljivimi podatki
- glava, jedro, zaključek

2. ZAHVALA, OPRAVIČILO, VABILO (kdaj, kje, kaj, kdo, (zakaj))

3. OKROGLA MIZA

- več ljudi vodeno razpravlja o temi, ki zadeva širšo javnost in je zanimiva za veliko ljudi
- vodi jo voditelj / moderator (dobro pozna temo, je iznajdljiv, zna pomagati, preliniti sogovorca, ni pokroviteljski, je vljuden)
- sodelujoči odgovarjajo na njegova vprašanja - predstavijo svoje mnenje
- razpravljanje poteka pred javnostjo
- uporabljajo knjižni pogovorni jezik
- SPOROČILNOST : BESEDNA
NEBESEDNA (mimika, kretnje)

ENOGOVORNA BESEDILA

1. PREDSTAVITEV OSEBE

- prikazemo zunanost osebe in njen način življenja → OPIS OSEBE
- izrazimo svojo presojo njenih duševnih, družbenih ali strokovnih lastnosti → OZNAKA OSEBE
- porememo kaj o njeni preteklosti → PRIPOVED O DOGODKIH V ŽIVLJENJU OSEBE

2. PREDSTAVITEV KRAJA

- OBJEKTIVNA: podatke (npr. status, nad. višino, lego...) najde v enciklopedijah, leksikonih...
- SUBJEKTIVNA: kar se sporočevalcu zdi zanimivo, piše v prvi osebi

3. OPIS POSTOPKA

- glagoli poimenujejo dejanja ki si sledijo v ustreznem zaporedju
- so v sedanjiku (navadno v 1. os. mn.), z njimi poimenujemo splošne / ponavljajoče se korake
- VELELNİK → navodila za izvedbo postopka

4. OPIS NAPRAVE

- deli naprave in njihov položaj, sestavine (npr. Mikroskop ima okular)
- delovanje posameznih delov naprave oz. njihovo vlogo
- glagoli → izražajo sestavinsko (ima, vsebuje...) dejanje (poveča, ozvetli...) - 3. os. ed.
- objektivni opis - tehnični opis
- subjektivni opis - opis

5. BESEDILO EKONOMSKE PROPAGANDE (reklamna b.)

- tvorec nagovarja določeno skupino ljudi, uporablja različne strategije (učinkovitost, slavnost, statistika...)
- čezmerno hvaljenje, duhovito, kratko, privlačno besedilo
- kratka poved, ki je vsebinsko in jezikovno nenavadna - GESLO
- slike / fotografije
- kritično moramo sprejemati
- pravila: tobacihi izdelkov se NE SME nikjer oglaševati, po 21.30. se sme oglaševati alkohol 2 manj kot 15% alkohola, ital...

6. REFERAT

- Zapisano strokovno besedilo, ki ga ustno predstavimo občinstvu
- uvod (predstavitel teme), jedro (analiza), zaključek (povzetek)
- objektivno besedilo - opisi in razlage ugotovitev, najdenih v strokovni literaturi
- besedni in nebesedni jezik (tudi izročki, plakati, knjige...)
- viri in literatura
- ponavadi sledi diskusija

7. POROČILO

- priporočljivo besedilo, namenjeno širši javnosti
- novica (poročilo o nesreči), vaje (obrazci)
- ZNAČILNOSTI: stroga objektivnost
strokovni izrazi
publicistični jezik
neumetnostno, priporočljivo, poročevalsko besedilo
uporabljjen preteklik
- ZGRADBA: novica je kratka
mora odgovarjati na: KJE, KDO, KDAJ, ZAKAJ, KAKO

8. REPORTAŽA

- priporočljivo, publicistično besedilo namenjeno širši javnosti
- uvod (natazan problem), jedro (ga opiše), zaključek (prikaže rešitev)
- dogodkovne, potopisne, portretne, dokumentarne...
- značilnosti: prevladuje subjektivnost
poročanje s terena
čustveno obarvana
običajno govorno besedilo
uporaba metafor, klišejev
sporočevalec navadno ne komentira predstavljenega, ampak poišče različna mnenja

9. ŽIVLJENJEPIŠ

- v resničnem zapovrstju predstavljene pomembnejši dogodki in dosetki neke osebe.
- glagoli so v pretekliku, biografija v 3. os., avtobiografija v 1. os.
- poudarimo pomembne podatke za naslovnika
- uradni življenjepiš je objektivno besedilo, če se pisec razodeva je subjektivno

10. JAVNO OBVESTILO

- po navadi objavljeno v množičnih občilih - sporočevalec javnosti oznanja kaj se bo zgodilo / se dogaja
- kratko: koga obrešča, kaj obrešča, vzrok...
- logotip, ogovorni del - nanaša na določeno skupino ljudi, vsebina (tudi krepko zapisana), skica, podpis
- razumljivo širšemu krogu ljudi

11.1. URADNO POTRDILO

- da smo kaj prejeli, da je neko dejanje v teku (o šolanju itd.)
- podatke o izdajalcu in prejemniku potrdila, datum, namen, podpis ali žig (ustanove)
- večina v obliki tiskanih obrazcev
- posameznik: 1. os. ed. / ustanova: 1. os. mn.

11.2. URADNO POBLASTILO

- potrdilo, da lahko neko dejavnost namesto tebe opravi nekdo drug
- izdajajo posamezniki
- podatke o pooblaščenem in pooblastitelju, namen, trajanje (trajno / začasno), datum
- overjeno (notar)

11.3. URADNA IZJAVA

- pisno besedilo o vejavnosti sporočenih podatkov
- pogosto del kakšnega drugega uradnega besedila
- ime, izjava, datum, podpis ali žig (ustanova)
- tiskani obrazci
- PRISTOPNA izjava: pri včlanjevanju (društvo, stranka, sindikat...)

12. POLJUDNOZNANSTVENI ČLANEK

- govorjen: radio, televizija, splet
- zapisana: revije, učbeniki, ...
- namenjena širšemu krogu ljudi
- risbe, fotografije, domači izrazi in termini, metafore, prisposode, retorična vpr., manj abstraktnih besed in prevzetih izrazov, krajše, preprostejše povedi
- OPISOVALNI: • prikazujejo lastnosti bitja ali predmeta
• potek dogajanja
- RAZLAGALNI: • definirajo predstavljeni pojavi
• prikazujejo, kar je povzročilo oz. omogočilo njegov nastanek
• kaj se dogaja v njegovi okoliščini
• posledice

13. SEMINARSKA NALOGA

- zapisano strokovnega besedilo krajšega obsega
- porazek / kazalo / uvod (namen, cilji) / teoretični del / empirični del oziroma praktični / zaključek (porazek) / seznam literature / priloge
- jezikovno pravilna, razumljiva

14. KOMENTAR

- besedilo, v katerem se podpisani avtor odziva na dani družben pojav / dogodek
- subjektivno navaja vzroke, utemeljuje, pore svoje mnenje (prvoosebno)
- zastavlja si vprašanja in odgovore
- publicistično besedilo - nenavadne stavčne strukture
  - slogovno zaznamovane besede

15. ESEJ

- besedilo, v katerem pisec predstavlja osebno stališče do izbrane teme in ga utemeljuje, pore svoje mnenje
- umetnostno oziroma neumetnostno
- polemičnost, asociativnost

16. ZNANSTVENI ČLANEK

- strokovna besedilo, katerih tvorci so raziskovalci raznih področij, naslovnik pa ozek krog strokovnjakov
- besedila so močno zunanje in notranje členjena, o
- značilni so pojmovni in strokovni izrazi, mednarodno rabljene besede
- besede in besedne zveze se pogosto ponavljajo (termini ≠ sopomenke)
- govornjena in zapisana besedila → v zapisanih so nebesedne prvine (tiki, simboli, gomule...)
- med znanstvena besedila tudi: ŠTUDIJA - obsežna znanstvena raziskava
DISERTACIJA - pisni izdelek za doseg doktorstkega nastava

17. PREDAVANJE

- strokovno, javno, govornjeno (nogovorno, neuradno besedilo)
- predavatelj se mora predhodno pripraviti - zapiše si dispozicijske točke
- UVOD - pozdrav, predstavitev, napoved teme in razčlenitev
JEDRO - temo podrobneje predstavi in ponazori, razlaga, utemeljuje...
ZAKLJUČEK - povzame ugotovitve, odprta vprašanja, zahvali za poslušanje
- Predavatelj mora biti v stiku s poslušaleci

18. ZAPISNIK

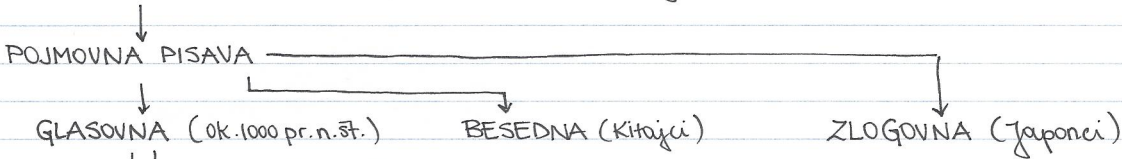
- prikazovano besedilo o enkratnem preteklem dogodku
- objektivno poroča o govornem dogodku - namen dogodka je sprejetje obravnavanih sklepov
- 3 DELI: · GLAVA: okoliščine - uradni naziv organa / skupine
  - kraj, čas
  - prisotnih in odsotnih
- JEDRO: dnevni red (teme in njihovo zapovrstje)
poročanje o obravnavi vsake točke / teme dnevnega reda
- SKLEPNI DEL: kdaj se je sestanek končal
kje in kdaj je nastal zapisnik → kdo ga je napisal
kdo je vodil sestanek
kdo potrjuje resničnost zapisanega (žig)
priloge
- uradna listina

ZGODOVINA IN RAZVOJ

1. RAZVOJ PISAVE

SLIKOVNA PISAVA (ok. 3000 pr.n.št.) : Eskimi, Indijanci

GLASOVNA (ok. 1000 pr.n.št.)

BESEDNA (Kitajci)

ZLOGOVNA (Japonci)

GRŠKA

(+ HEBREJSKA, ARABSKA, INDIJSKA...)

LATINICA (6./5. stol. pr.n.št.)

GLAGOLICA

· majuskule - velike črke, pisani v kamen

· minuskule - male črke, pisani na pergament

↳ CIRILICA (Srbi, ČG, Maked., Bolg., Rusi...)

KAROLINŠKA MINUSKULA (8. st.)

· ok. 10. stol. zapisani Brižinski spomeniki,
prvi zapis v slovenskem jeziku

GOTICA (12. st.)

· konec 14. st. zapisani Celovški / Roteški rokopis

· prvi tiskani knjigi (Abecednik in Katekizem 1550)

HUMANISTIČNA PISAVA

· ponemčil zapis šumnikov (+s, z, c, u...)

→ „trubarica“

· popravljena trubarica → Adam Bohorič :

BOHORIČICA

· v njej pisali do srede 19. stol.

· v 18. in 19. poskušala izpopolniti Metelko in Dajnko → METELČICA oz. DAJNČICA

→ mešana s cirilico : estetsko neskladni, nasprotujeta Čop in Prešeren

GAJICA

· v časniku Kmetijske in rokodelske novice izpodriva bohoričico

· latinična pisava, im. po ljudevitu Gaju

· priredil česko latinico (+ šumniki)

· dokončno zmaga 1845

URADNO PISMO

(prošnja, vabilo, pritožba, zahvala, opravičilo)

- pozivno besedilo : tvorec želi pridobiti neko korist
- pripovedovalno in utemeljevalno besedilo
- dialogovno

